

คู่มือการจัดการความรู้

(Knowledge Management)

คณะสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประจำปีการศึกษา 2567

เรื่อง

เทคนิคการสอนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้

5 ด้าน (TQF) ที่มีคุณภาพ

โดย

คณะกรรมการจัดการความรู้ คณะสื่อสารมวลชน

ความสำคัญของการสอนตามมาตรฐานการเรียนรู้ TQF ทั้ง 5 ด้าน

กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF) กำหนดให้บัณฑิตพึงมีคุณลักษณะครอบคลุมอย่างน้อย 5 ด้าน ได้แก่ (1) คุณธรรม จริยธรรม (2) ความรู้ (3) ทักษะทางปัญญา (4) ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ (5) ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งแต่ละด้านสะท้อนมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่ทุกหลักสูตรระดับปริญญาตรีต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2552) โดยการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพของอาจารย์มีบทบาทสำคัญยิ่งในการสร้างเสริมทักษะเหล่านี้ในตัวนักศึกษา การจัดการเรียนรู้ที่มุ่งผลลัพธ์ตามทั้ง 5 ด้าน จึงมีความสำคัญด้วยเหตุผลหลายประการ ได้แก่ การผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพรอบด้านตรงตามความต้องการของสังคมและตลาดแรงงาน การสร้างมาตรฐานกลางในการประกันคุณภาพการศึกษา และการตอบสนองต่อแนวทางการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ (Outcome-Based Education) ซึ่งประเทศไทยได้นำมาใช้เพื่อยกระดับการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยมาตรฐานผลการในแต่ละด้านมีความสำคัญ ดังนี้

1.1 ด้านคุณธรรม จริยธรรม (Ethics and Morals)

ความหมายและความสำคัญ: มาตรฐานด้านคุณธรรมจริยธรรมมุ่งเน้นการพัฒนานิสัยและพฤติกรรมของผู้เรียนให้มีศีลธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาทางจริยธรรมโดยใช้ดุลยพินิจบนฐานของค่านิยม ความเข้าใจผู้อื่น และหลักจรรยาวิชาชีพ ตลอดจนประพฤติตนด้วยคุณธรรม เช่น มีวินัย รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ เสียสละ และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในผู้เรียนนั้นสำคัญอย่างยิ่งต่อการผลิตบัณฑิตที่เป็นพลเมืองดีและมีความรับผิดชอบต่อสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2552) เพราะถึงแม้นักศึกษาจะมีความรู้ความสามารถเพียงใด หากขาดคุณธรรมในการประพฤติปฏิบัติตน ก็ย่อมก่อให้เกิดผลเสียต่อตนเอง วิชาชีพ และสังคมโดยรวมได้

บทบาทของอาจารย์: ทักษะการสอนของอาจารย์ที่มุ่งเน้นด้านคุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญในการหล่อหลอมทัศนคติและค่านิยมที่ถูกต้องให้แก่นักศึกษา อาจารย์ควรแสดงออกเป็นแบบอย่างที่ดีทางจริยธรรมในทุกด้านของการสอน ทั้งการตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบในหน้าที่ และความซื่อสัตย์ทางวิชาการ นอกจากนี้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้นักศึกษาขบคิดประเด็นจริยธรรม เช่น การยกกรณีศึกษาปัญหาจริยธรรมมาอภิปรายในชั้นเรียน หรือการให้นักศึกษามีส่วนร่วมทำกิจกรรมจิตอาสา ล้วนช่วยเสริมสร้างคุณธรรมให้ผู้เรียนได้เป็นอย่างดี การประเมินผลด้านนี้อาจทำได้โดยสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาทั้งในและนอกชั้นเรียน และการสะท้อนคิด (reflection) ของนักศึกษาเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมที่ได้เรียนรู้

1.2 ด้านความรู้ (Knowledge)

ความหมายและความสำคัญ: มาตรฐานด้านความรู้หมายถึงการที่ผู้เรียนมีความรอบรู้เชิงวิชาการในสาขาที่ศึกษาอย่างกว้างขวางและเป็นระบบ เข้าใจทั้งหลักการ ทฤษฎี ตลอดจนความก้าวหน้าใหม่ ๆ ในสาขานั้น ๆ รวมถึงตระหนักถึงงานวิจัยปัจจุบันที่เกี่ยวข้องและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ต่อเนื่อง ความรู้เชิงวิชาการถือเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาทักษะอื่น ๆ ของบัณฑิต การที่นักศึกษามีความรู้ลึกซึ้งจะช่วยให้สามารถแก้ปัญหาและตัดสินใจบนพื้นฐานข้อมูลที่ถูกต้องได้ดีกว่า ทั้งยังเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้บัณฑิตมีความพร้อมในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อในระดับสูงต่อไป

บทบาทของอาจารย์: ทักษะการสอนด้านความรู้เกี่ยวข้องกับความรู้เชิงวิชาในเนื้อหาและความสามารถในการถ่ายทอดของผู้สอน อาจารย์ต้องออกแบบการสอนที่ช่วยให้นักศึกษารสร้างความรู้ความเข้าใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิธีการสอนแบบดั้งเดิมอย่างการบรรยาย (lecture) ยังคงมีบทบาทในการจัดระเบียบองค์ความรู้ให้ผู้เรียน แต่ควรดำเนินควบคู่กับวิธีอื่น ๆ เช่น การสาธิต (demonstration), การอภิปรายกรณีตัวอย่าง, การเรียนรู้เชิงปฏิบัติ ฯลฯ ที่ช่วยให้นักศึกษาเห็นภาพประยุกต์ของความรู้ การจัดทำสื่อการสอนที่น่าสนใจและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาประกอบการสอนก็เป็นทักษะสำคัญที่จะช่วยให้นักศึกษาซึมซับความรู้ได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ อาจารย์ควรกระตุ้นให้นักศึกษาตระหนักรู้ในการเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต (lifelong learning) เพื่อให้เขาสามารถติดตามความก้าวหน้าขององค์ความรู้อย่างต่อเนื่องหลังสำเร็จการศึกษา

1.3 ด้านทักษะทางปัญญา (Cognitive Skills)

ความหมายและความสำคัญ: มาตรฐานด้านทักษะทางปัญญาหมายถึงความสามารถของผู้เรียนในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดอย่างเป็นระบบ แก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดจนคิดต่อยอดองค์ความรู้เดิมได้ ผู้เรียนควรสามารถสืบค้นและประเมินข้อมูล/หลักฐานใหม่ ๆ จากหลายแหล่ง แล้วนำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาหรือทำงานอื่น ๆ ได้ด้วยตนเอง รวมถึงศึกษาปัญหาที่ซับซ้อนและเสนอวิธีแก้ไขได้โดยคำนึงถึงทั้งทฤษฎีและประสบการณ์ปฏิบัติอย่างเหมาะสม

ทักษะทางปัญญาเป็นสิ่งที่นายจ้างในศตวรรษที่ 21 ต้องการ เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ (analytical thinking) ถูกจัดเป็นทักษะที่ตลาดงานต้องการมากที่สุดในปี 2025 ตามรายงานของ World Economic Forum การศึกษาระดับมหาวิทยาลัยจึงต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาความคิดขั้นสูงเหล่านี้ ซึ่งจะทำให้นักศึกษาสามารถปรับตัวและแก้ปัญหาในโลกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วได้

บทบาทของอาจารย์: การพัฒนาทักษะทางปัญญาในนักศึกษาต้องอาศัยวิธีสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและส่งเสริมการคิด เช่น การใช้คำถามเชิงวิพากษ์ ในชั้นเรียนเพื่อกระตุ้นให้นักศึกษาคิดวิเคราะห์, การมอบหมายงานวิจัยหรือโครงการ ที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ฝึกคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ, การสอนโดยกรณีศึกษา ซึ่ง

นักศึกษาต้องวิเคราะห์สถานการณ์จริงและเสนอแนวทางแก้ไข เป็นต้น วิธีสอนเหล่านี้อยู่บนฐานแนวคิดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนต้องลงมือกระทำและใคร่ครวญสิ่งที่ทำ (active learning)

อาจารย์ควรทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้น (facilitator) มากกว่าจะเป็นผู้บอกคำตอบโดยตรง เพื่อให้นักศึกษาได้ฝึกสมองในการค้นคว้าและตัดสินใจด้วยตนเอง ทักษะสำคัญของผู้สอนคือการออกแบบกิจกรรมที่ท้าทายทางสติปัญญาแต่เหมาะสมกับระดับผู้เรียน และการให้คำแนะนำ/คำถามชี้แนะที่ช่วยต่อยอดความคิดของนักศึกษา การประเมินด้านนี้อาจทำผ่านการให้ผู้เรียนทำงานวิเคราะห์หรือสะท้อนวิจารณ์ (reflective critique) เพื่อวัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล

1.4 ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ (Interpersonal Skills & Responsibility)

ความหมายและความสำคัญ: มาตรฐานด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบมุ่งผลิตบัณฑิตที่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี ทั้งในบทบาทผู้นำและผู้ตาม มีมนุษยสัมพันธ์ที่เกื้อกูลการทำงานกลุ่ม แสดงความเป็นผู้นำในสถานการณ์ที่คลุมเครือและต้องเผชิญสถานการณ์แก้ปัญหา ตลอดจนมีความคิดริเริ่มของตนเอง และรับผิดชอบในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทักษะด้านนี้สอดคล้องกับทักษะการทำงานเป็นทีม และความเป็นผู้นำ (teamwork & leadership) ซึ่งเป็นหนึ่งในคุณลักษณะบัณฑิตที่นายจ้างมองหา นอกจากนี้ การมีวินัยและความรับผิดชอบส่วนตนยังเป็นพื้นฐานของความสำเร็จในการทำงานและการใช้ชีวิต ดังนั้นมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องฝึกให้นักศึกษามีทักษะทางสังคมและบุคลิกภาพที่ดีควบคู่กับวิชาการ

บทบาทของอาจารย์: ทักษะการสอนที่สำคัญในด้านนี้คือการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ปฏิสัมพันธ์กัน อาจารย์ควรออกแบบกิจกรรมกลุ่มหลากหลายรูปแบบ เช่น การทำงานกลุ่ม (group work) เพื่อให้นักศึกษาได้ฝึกทำงานร่วมกัน แบ่งบทบาทหน้าที่ และแก้ปัญหาร่วมกัน, การอภิปรายกลุ่ม/การเสวนาในชั้นเรียน ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและฝึกการรับฟังผู้อื่น, การเรียนรู้แบบร่วมมือ (collaborative learning) ผ่านโครงการหรือภารกิจที่นักศึกษาต้องช่วยเหลือกัน เป็นต้น นอกจากนี้ การมอบหมายงานรายบุคคลก็มีบทบาทในการฝึกความรับผิดชอบของนักศึกษาในการทำงานด้วยตนเองตามกำหนดเวลา ผู้สอนควรชี้ให้นักศึกษาเห็นความสำคัญของทั้งบทบาทผู้นำและผู้ตามที่ดี และจัดให้มีการประเมินกันเอง (peer evaluation) ในกลุ่มเพื่อสร้างความตระหนักรู้ถึงบทบาทของตนในทีม ทักษะของอาจารย์ในการใกล้ชิดความขัดแย้งเล็กๆ น้อยๆ ที่อาจเกิดในงานกลุ่ม และการให้คำแนะนำเรื่องการบริหารเวลาและความรับผิดชอบส่วนบุคคล จะช่วยสนับสนุนการพัฒนาทักษะด้านนี้อย่างมาก

1.5 ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Numerical Analysis, Communication & IT Skills)

ความหมายและความสำคัญ: มาตรฐานด้านนี้ครอบคลุมทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 หลายประการ ได้แก่ การคิดวิเคราะห์เชิงตัวเลข/สถิติ, การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพทั้งการพูดและเขียน, และ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ผู้เรียนพึงสามารถระบุและทำความเข้าใจปัญหา เลือกใช้เทคนิคทางคณิตศาสตร์หรือสถิติที่เหมาะสมมาช่วยแก้ปัญหา สามารถใช้ IT ในการรวบรวม ประมวลผล และนำเสนอข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงเลือกวิธีนำเสนอที่เหมาะสมกับผู้ชมที่แตกต่างกันได้ ทักษะด้านนี้มีความสำคัญอย่างชัดเจนต่อการทำงานในยุคดิจิทัลและข้อมูล การวิเคราะห์เชิงตัวเลขช่วยในการตัดสินใจบนฐานข้อมูลจริง การสื่อสารที่ดีทำให้การทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็นไปอย่างราบรื่น และความสามารถด้าน IT เป็นสิ่งจำเป็นในแทบทุกสาขาอาชีพ

บทบาทของอาจารย์: ทักษะการสอนของอาจารย์ในด้านนี้ต้องเน้นการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติและฝึกใช้เครื่องมือจริง ตัวอย่างเช่น ในการพัฒนาทักษะการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ ผู้สอนควรให้โจทย์หรือปัญหาที่นักศึกษาต้องใช้ข้อมูลตัวเลขในการแก้ และแนะนำการใช้โปรแกรมหรือเครื่องมือที่เกี่ยวข้อง การเสริมสร้างทักษะการสื่อสารสามารถทำได้ผ่านการนำเสนองานในชั้นเรียน การโต้วาที การเขียนรายงาน หรือกิจกรรมอื่นที่ผู้เรียนได้ฝึกทั้งพูดและเขียนอย่างต่อเนื่อง ส่วนการใช้ IT สามารถบูรณาการเข้าไปในทุกกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น ให้นักศึกษาใช้เครื่องมือออนไลน์ค้นคว้าข้อมูล ใช้ซอฟต์แวร์นำเสนอผลงาน หรือร่วมกันสร้างสรรค์งานผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล การที่อาจารย์ตามทันเทคโนโลยีใหม่ ๆ และนำมาประยุกต์ใช้ในการสอนจะช่วยเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ฝึกทักษะด้านนี้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ การให้ข้อเสนอแนะ (feedback) เชิงสร้างสรรค์ต่อการสื่อสารของผู้เรียน เช่น การประเมินการนำเสนอและแนะนำจุดที่ควรปรับปรุง ก็เป็นบทบาทสำคัญของอาจารย์เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารของนักศึกษา

โดยสรุปการบรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง 5 ด้านตามกรอบ TQF ถือเป็นเป้าหมายปลายทางของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย ผู้สอนจึงจำเป็นต้องเข้าใจความหมายและความสำคัญของแต่ละด้านดังที่กล่าวมา และพัฒนาทักษะการสอนของตนให้สามารถส่งเสริมผู้เรียนในทุกมิติ ทั้งด้านคุณธรรมที่หล่อหลอมความเป็นพลเมืองดี ด้านความรู้ที่เป็นฐานวิชาการ ด้านทักษะทางปัญญาที่สร้างบัณฑิตให้คิดเป็นแก้ปัญหาได้ ด้านความสัมพันธ์และความรับผิดชอบที่สร้างคนทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และด้านการคิดเชิงตัวเลข/การสื่อสาร/IT ที่ทำให้บัณฑิตพร้อมสู่โลกยุคใหม่ การตระหนักถึงเป้าหมายทั้งห้านี้จะช่วยให้อาจารย์ออกแบบการเรียนการสอนอย่างมีทิศทางชัดเจนและมุ่งผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพรอบด้าน

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับทักษะการสอนตามกรอบ TQF

การจัดการเรียนการสอนให้บรรลุมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามกรอบ TQF นั้นสอดคล้องกับแนวคิดทางการศึกษาศาสตร์ใหม่หลายประการ ซึ่งเน้นการออกแบบการเรียนรู้โดยยึดผลลัพธ์ (outcomes) เป็นตัวตั้ง บทนี้จะกล่าวถึงแนวคิด/ทฤษฎีสำคัญ 3 เรื่องที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การศึกษาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ (Outcome-Based Education: OBE), การจัดการเรียนการสอนแบบการปรับแนวสร้างสรรค์ (Constructive Alignment) และ การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) โดยอธิบายหลักการพื้นฐานและความสัมพันธ์กับการสอนเพื่อบรรลุผลลัพธ์ตาม TQF

2.1 การศึกษาที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ – Outcome-Based Education (OBE)

หลักการของ OBE: Outcome-Based Education หรือการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ หมายถึงแนวคิดการจัดการศึกษาที่วางโครงสร้างทุกส่วนของระบบการเรียนรู้ไว้รอบเป้าหมายสุดท้ายที่ผู้เรียนพึงบรรลุ (learning outcomes) โดยเมื่อสิ้นสุดกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนแต่ละคนควรบรรลุผลลัพธ์ที่กำหนดไว้ ไม่มีการกำหนดวิธีสอนหรือการประเมินตายตัว แต่ทุกกิจกรรมการสอนและการวัดผลต้องออกแบบเพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุผลลัพธ์ที่ตั้งไว้ แนวคิด OBE มองบทบาทอาจารย์เป็นทั้งผู้สอน ผู้ฝึก ผู้แนะแนว และที่ปรึกษา ตามความจำเป็นเพื่อให้นักศึกษาไปถึงเป้าหมาย (Spady, 1994)

ความสัมพันธ์กับ TQF: กรอบ TQF ของไทยเป็นตัวอย่างของการนำ OBE มาใช้ในระดับชาติ กล่าวคือได้กำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ 5 ด้านสำหรับบัณฑิตทุกคนไว้เป็นเป้าหมายปลายทางที่ชัดเจน (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2552) ดังนั้นการออกแบบหลักสูตรและการสอนตาม TQF จึงต้องดำเนินแบบย้อนกลับ (backward design) คือ เริ่มจากการพิจารณาว่า *ต้องการให้ผู้เรียนบรรลุอะไรบ้าง* ในแต่ละด้าน แล้วจึงออกแบบเนื้อหา กิจกรรมการสอน และการประเมินให้สอดคล้องกับผลลัพธ์เหล่านั้น (Biggs & Tang, 2011) วิธีคิดนี้ตรงกับหลักการของ OBE ที่เน้นความชัดเจนของเป้าหมายก่อนแล้วค่อยพิจารณาวิธีการตามมาทีหลัง การนำ OBE มาใช้ส่งผลให้หลักสูตรต่าง ๆ ปรับโครงสร้างเพื่อระบุผลลัพธ์การเรียนรู้ทั้งในระดับรายวิชาและระดับหลักสูตรอย่างชัดเจน เช่น ในแผนการศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ล่าสุด ก็ได้กำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้รายวิชาและหลักสูตรให้สอดคล้องกับมาตรฐาน สกอ. ตามหลัก OBE ทุกประการ

การนำไปปฏิบัติ: ในการสอนเชิง OBE อาจารย์จะกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจนของบทเรียนก่อน จากนั้นเลือกวิธีสอนและกิจกรรมที่คิดว่าจะทำให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์นั้นได้ดีที่สุด และทำสรุปออกแบบวิธีประเมินที่วัดได้ว่าผู้เรียนบรรลุตามจุดประสงค์หรือไม่ การไม่มีรูปแบบการสอนตายตัวใน OBE เปิดโอกาสให้อาจารย์สามารถใช้ความคิดสร้างสรรค์และความยืดหยุ่นในการสอน โดยยึดว่าผู้เรียนจะบรรลุ outcome ได้

อย่างไรเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับบริบทที่ต่างกันของแต่ละวิชา/สาขา เช่น ในวิชาปฏิบัติ อาจใช้โครงงานหรือการฝึกงานเป็นเครื่องมือหลัก ในวิชาทฤษฎี อาจใช้การอภิปรายหรือกรณีศึกษา ทั้งนี้ ความท้าทายของ OBE คือการสร้างสมดุลระหว่างการให้อิสระกับผู้สอนในการเลือกวิธีการ และการคงไว้ซึ่งความเข้มข้นในการประเมินว่าผู้เรียนบรรลุผลจริงตามมาตรฐาน การฝึกอบรมอาจารย์ให้เข้าใจแนวคิด OBE อย่างแท้จริงจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อป้องกันไม่ให้ OBE ถูกมองเป็นเพียงภาระงานเอกสารโดยขาดการปรับเปลี่ยนวิธีสอนจริง (Tanprasert, 2018; Panyalimnant, 2018)

2.2 การจัดการเรียนการสอนแบบ Constructive Alignment

หลักการของ Constructive Alignment: Constructive Alignment เป็นแนวทางการออกแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาโดย John Biggs โดยผสมผสานทฤษฎีการสร้างความรู้ (constructivism) เข้ากับการออกแบบการสอนที่สอดคล้องกับผลลัพธ์การเรียนรู้ (aligned design) แนวคิดนี้มีแก่นว่า *ผู้เรียนสร้างความหมายจากกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และ ผู้สอนต้องตั้งใจออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินให้สอดคล้องโดยตรงกับผลการเรียนรู้ที่ตั้งไว้* กล่าวคือ เมื่อกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้แล้ว อาจารย์ต้องจัดกิจกรรมการเรียนและงานที่มอบหมายให้ผู้เรียนทำซึ่งจะนำไปสู่ผลลัพธ์นั้นอย่างแท้จริง ไม่ใช่จัดการสอนแบบไม่สอดคล้องจนผู้เรียนไม่ได้รับโอกาสฝึกทักษะหรือความรู้ตามผลลัพธ์ที่ต้องการ

ความสัมพันธ์กับ TQF: Constructive Alignment เป็นแนวคิดที่สนับสนุนการจัดการเรียนการสอนในระบบ OBE/TQF อย่างยิ่ง เพราะกรอบ TQF กำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจน อาจารย์จึงควรใช้หลักการนี้ในการออกแบบทั้งหลักสูตร รายวิชา และแต่ละบทเรียน ให้ทุกองค์ประกอบสอดคล้องประสานกันเพื่อมุ่งสู่ผลลัพธ์ เช่น ถ้าผลลัพธ์ด้านทักษะทางปัญญาต้องการให้นักศึกษาวิเคราะห์ปัญหาได้ กิจกรรมการเรียนรู้ก็ควรเป็นการวิเคราะห์กรณีศึกษาหรือปัญหาจริง ไม่ใช่การท่องจำเนื้อหาเพียงอย่างเดียว และวิธีประเมินก็ควรเป็นการให้แก้ปัญหาวินิจฉัยสถานการณ์ มากกว่าจะเป็นการสอบจำข้อเท็จจริง เป็นต้น การวางแผนแบบ Constructive Alignment ทำให้แน่ใจว่าการสอน (Teaching), การเรียนรู้ (Learning Activities) และ การวัดผล (Assessment) ล้วนสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับผลการเรียนรู้ที่ตั้งเป้าไว้ (Biggs & Tang, 2011) ซึ่งเป็นหัวใจของการประกันคุณภาพการศึกษาในปัจจุบัน

การนำไปปฏิบัติ: เพื่อนำหลักการนี้ไปใช้ อาจารย์ควรดำเนินตามขั้นตอนต่อไปนี้:

1. **กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง (Intended Learning Outcomes - ILOs)** อย่างชัดเจนและสามารถวัดได้ สำหรับบทเรียนหรือรายวิชานั้น ๆ โดยผลลัพธ์เหล่านี้ควรสอดคล้องกับผลลัพธ์ระดับหลักสูตร (ที่สอดคล้องกับ TQF ทั้ง 5 ด้าน)

2. **ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ (Constructive Learning Activities)** ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือทำหรือปฏิสัมพันธ์กับความรู้ด้วยตนเอง เช่น การอภิปราย การทำโครงการ การทดลอง เป็นต้น กิจกรรมควรถูกเลือกหรือออกแบบโดยตรงเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลลัพธ์ที่ตั้งไว้ (เป็นการ “construct” ความรู้/ทักษะขึ้นมา)
3. **ออกแบบวิธีการวัดและประเมินผล (Assessment Tasks)** ที่ตรงกับสิ่งที่ต้องการวัดจากผลลัพธ์การเรียนรู้ เช่น หากผลลัพธ์คือการเขียนรายงานได้ การประเมินก็ควรให้เขียนรายงานจริง ไม่ใช่สอบตัวเลือก กิจกรรมการประเมินอาจเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนรู้หรือแยกต่างหากก็ได้ แต่ต้องมั่นใจว่าสิ่งที่ประเมินนั้นสะท้อนระดับการบรรลุผลลัพธ์ตามที่ตั้งใจไว้

โดยหลักการนี้ ทุกขั้นตอนจะสอดคล้องกัน (Aligned) เช่นเดียวกับฟันเฟืองที่หมุนไปพร้อมกันเพื่อให้เครื่องจักรเดินไปข้างหน้า ผลคือผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์เรียนรู้ที่เอื้อต่อการบรรลุผลตามเป้าหมายจริง ๆ และคะแนนหรือเกรดที่ได้ก็สะท้อนความสำเร็จในการเรียนรู้อย่างแท้จริง แนวคิด Constructive Alignment จึงเป็นเหมือนสะพานที่เชื่อมระหว่าง TQF/OBE (ซึ่งกำหนด *อะไร* คือสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนบรรลุ) กับการปฏิบัติการสอนในห้องเรียน (ที่กำหนด *อย่างไร* ให้ผู้เรียนบรรลุนั่นเอง)

2.3 การเรียนรู้เชิงรุก – Active Learning

หลักการของ Active Learning: Active Learning หมายถึงวิธีการสอนที่ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกระบวนการเรียนรู้ แทนที่จะนั่งฟังหรือรับข้อมูลอย่างเฉย ๆ ผู้เรียนจะต้องลงมือทำกิจกรรมที่มีความหมายและคิดไตร่ตรองในสิ่งที่ทำ (Prince, 2004 อ้างโดย Michael Prince) ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวอาจมีหลายรูปแบบ เช่น การอภิปรายปัญหาในชั้นเรียน การทำแบบฝึกหัดหรือกรณีศึกษาร่วมกับเพื่อน การทดลองปฏิบัติ การตอบคำถามเชิงวิเคราะห์ระหว่างการบรรยาย เป็นต้น แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนฐานที่ว่า *การมีส่วนร่วมและการลงมือทำของผู้เรียนจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น*

ตัวอย่างรูปแบบ Active Learning: มีเทคนิคการสอนเชิงรุกหลายรูปแบบที่อาจารย์สามารถนำมาใช้ เช่น:

- **Think-Pair-Share:** ให้นักศึกษาคิดคำตอบหรือไอเดียด้วยตนเอง (Think) จากนั้นจับคู่สนทนากับเพื่อน แลกเปลี่ยนความคิด (Pair) และสุดท้ายแบ่งปันกับชั้นเรียน (Share) วิธีนี้กระตุ้นให้ทุกคนได้คิดและแสดงความคิดเห็น
- **การสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning - PBL):** ผู้เรียนจะได้รับโจทย์หรือปัญหาที่ต้องแก้ และต้องค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองเพื่อแก้ปัญหา นั้น อาจทำเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล ซึ่งฝึกทั้งการคิดวิเคราะห์และการทำงานเป็นทีม

- **การสาธิตและลงมือปฏิบัติ (Hands-on activities):** เช่น ในวิชาวิทยาศาสตร์ให้นักศึกษาทดลองจริง ในวิชาสื่อสารมวลชนให้นักศึกษาฝึกผลิตสื่อ เป็นต้น การลงมือทำช่วยเชื่อมโยงทฤษฎีกับปฏิบัติและเพิ่มความเข้าใจ
- **เกมการศึกษา (Educational games) หรือ แบบจำลองสถานการณ์ (Simulation):** การใช้เกมสถานการณ์หรือสถานการณ์จำลองให้นักศึกษาได้ฝึกตัดสินใจหรือแก้ปัญหาในบริบทเสมือนจริง เป็นการเรียนรู้ที่ทั้งสนุกและได้ฝึกทักษะหลากหลาย
- **ห้องเรียนกลับด้าน (Flipped Classroom):** ผู้เรียนศึกษาคอนเทนต์พื้นฐานนอกเวลาชั้นเรียน (เช่น ดูวิดีโอ/อ่านบทความ) แล้วมาใช้เวลาในชั้นเรียนทำกิจกรรมเชิงโต้ตอบหรืออภิปรายเชิงลึก การจัดรูปแบบนี้ทำให้นักเรียนได้ใช้เวลาคลาสไปกับ Active Learning มากขึ้น

ความเชื่อมโยงกับ TQF: การเรียนรู้เชิงรุกถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้นักศึกษابรรลุผลการเรียนรู้ทั้ง 5 ด้านของ TQF ได้ดียิ่งขึ้น เนื่องจาก:

- **ด้านคุณธรรม จริยธรรม:** กิจกรรม active เช่น การอภิปรายสถานการณ์สมมติด้านจริยธรรม เปิดโอกาสให้นักศึกษาฝึกคิดและแสดงความเห็นบนฐานคุณธรรมจริง
- **ด้านความรู้:** การมีส่วนร่วมลงมือทำช่วยให้นักศึกษาซึมซับความรู้ได้ลึกและติดทนนานกว่าการฟังอย่างเดียว
- **ด้านทักษะทางปัญญา:** Active learning บังคับให้นักศึกษาต้องคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา หรือประเมินสิ่งที่กำลังทำอยู่ตลอดเวลา จึงตรงกับการพัฒนาทักษะทางปัญญา
- **ด้านทักษะความสัมพันธ์และความรับผิดชอบ:** เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือและการอภิปรายกลุ่มทำให้นักศึกษาได้ฝึกการทำงานเป็นทีม การรับฟังผู้อื่น และความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในกลุ่ม
- **ด้านทักษะวิเคราะห์เชิงตัวเลข/การสื่อสาร/IT:** หลายกิจกรรม active เช่น การค้นคว้าออนไลน์, การนำเสนองาน, การวิเคราะห์ข้อมูลจริง ฯลฯ ล้วนเป็นการฝึกทักษะด้านนี้โดยตรง

ดังนั้น การนำ Active Learning มาปรับใช้ในการสอนจึงเป็นกลยุทธ์ที่สนับสนุนการบรรลุผลลัพธ์ตามกรอบ TQF ในทุกมิติ อาจารย์ควรพิจารณาเลือกเทคนิคเชิงรุกที่เหมาะสมกับเนื้อหาและบริบทผู้เรียนของตน ซึ่งสามารถเริ่มจากวิธีง่าย ๆ ก่อนแล้วค่อยพัฒนาไปวิธีซับซ้อนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การเตรียมความพร้อมทั้งของผู้สอนและผู้เรียนก็สำคัญ เช่น ผู้สอนต้องออกแบบกิจกรรมอย่างรอบคอบและชัดเจน ผู้เรียนเองก็ต้องปรับตัวจากผู้รับความรู้มาเป็นผู้ลงมือสร้างความรู้ ซึ่งหากทำได้ก็จะเกิดบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวาและได้ผลลัพธ์สูง

ตัวอย่างและการประยุกต์ใช้ทักษะการสอนทั้ง 5 ด้านในรายวิชาของคณะ

จากการถ่ายทอดความรู้และจัดการความรู้ผ่านกระบวนการ KM มีคณาจารย์ในคณะที่ได้นำไปใช้เพื่อให้นักศึกษาบรรลุผลการเรียนรู้ทั้ง 5 ด้านตามกรอบ TQF โดยอ้างอิงข้อมูลจากผลการสำรวจการรายงานผลการดำเนินการจัดการเรียนการสอนของคณะ (ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2567) ซึ่งเก็บจากคณาจารย์ 15 ท่าน นอกจากนี้จะเชื่อมโยงวิธีการดังกล่าวไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางสำหรับคณะอื่น ๆ เพื่อให้เห็นภาพการประยุกต์ใช้ที่กว้างขึ้นในบริบทสาขาวิชาต่างๆ สำหรับการสอนแต่ละด้านของ TQF นั้น อาจารย์มีวิธีการสอนหลักที่นิยมใช้และวิธีอื่น ๆ ประกอบแตกต่างกันออกไปตามแต่ละด้าน ดังต่อไปนี้

3.1 การสอนเพื่อพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม

ตัวอย่างในคณะสื่อสารมวลชน: วิธีการสอนที่อาจารย์คณะสื่อสารมวลชนใช้มากที่สุดในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักศึกษา คือ การสอนโดยยกกรณีตัวอย่างให้นักศึกษาวิเคราะห์และอภิปราย (case study และ discussion) เช่น กรณีศึกษาประเด็นจริยธรรมสื่อสารมวลชน ซึ่งมีอาจารย์ถึง 14 จาก 15 ท่านที่รายงานว่าจะใช้วิธีนี้ในการสอน หรือใช้การวิเคราะห์กรณีตัวอย่างจริงจากวงการสื่อ เช่น ข่าวที่ละเมิดจรรยาบรรณหรือโฆษณาที่ขัดจริยธรรม เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาฝึกใช้ดุลยพินิจทางคุณธรรม ได้แสดงความคิดเห็น และซึมซับบทเรียนเชิงจริยธรรมได้อย่างมีส่วนร่วม

นอกจากกรณีศึกษาแล้ว พบว่าอาจารย์บางส่วนใช้ การบรรยายเฉพาะด้านจริยธรรม/จรรยาบรรณวิชาชีพ เพื่อเน้นย้ำความรู้พื้นฐานทางจริยธรรมในสายงานสื่อ โดยมีอาจารย์ 6 ท่าน ที่ใช้วิธีบรรยายประเด็นจรรยาบรรณสื่อสารมวลชนเป็นการเฉพาะในการสอนด้านนี้ ด้วยการบรรยายกรอบแนวคิดทางจริยธรรมให้นักศึกษาเข้าใจหลักการและกฎเกณฑ์ที่วิชาชีพกำหนด เช่น จรรยาบรรณสภาการหนังสือพิมพ์ แนวปฏิบัติของสื่อโซเชียล เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การบรรยายควรสั้นกระชับและตามด้วยกิจกรรมให้ผู้เรียนอภิปรายหรือยกตัวอย่างเพื่อไม่ให้เป็นการสอนแบบถ่ายทอดฝ่ายเดียว

วิธีอื่นที่มีการใช้อยู่บ้างแต่ไม่แพร่หลาย ได้แก่ การจำลองสถานการณ์ (simulation) ให้ผู้เรียนเผชิญเหตุการณ์ที่ต้องตัดสินใจด้านจริยธรรม (มีอาจารย์ 3 ท่านใช้) และ การมอบหมายงานค้นคว้ากรณีปัญหาจริยธรรม เป็นการบ้าน (มีอาจารย์ 1 ท่านใช้) วิธีเหล่านี้แม้ใช้ไม่มากนัก แต่ก็ยังเป็นแนวทางที่ดีในการกระตุ้นให้นักศึกษาคิดและประมวลหลักจริยธรรมด้วยตนเอง การจำลองสถานการณ์เช่น ให้ลองสวมบทบาทเป็นบรรณาธิการข่าวที่ต้องตัดสินใจว่าจะนำเสนอข่าวบางเรื่องหรือไม่ ช่วยให้ผู้เรียนเห็นผลลัพธ์ของการตัดสินใจเชิง

จริยธรรม ส่วนการค้นคว้ากรณีปัญหาเปิดโอกาสให้นักศึกษาศึกษาเชิงลึกและฝึกการใช้ข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจทางจริยธรรม

ข้อสังเกต: จากข้อมูลพบว่าอุปสรรคหนึ่งในการประเมินผลด้านคุณธรรมจริยธรรมคือ **การที่นักศึกษาขาดความสม่ำเสมอในการเข้าเรียน** ซึ่งทำให้การสังเกตพฤติกรรมและประเมินผลตามเกณฑ์ TQF ทำได้ไม่เต็มที่ เรื่องนี้เป็นโจทย์ที่ทุกคณะต้องพิจารณาแก้ไข เช่น อาจปรับใช้เครื่องมือออนไลน์ติดตามการมีส่วนร่วมของนักศึกษานอกชั้นเรียน หรือจัดกิจกรรมจริยธรรมในรูปแบบที่ดึงดูดให้นักศึกษาอยากเข้าร่วมมากขึ้น

3.2 การสอนเพื่อพัฒนาด้านความรู้

ตัวอย่างในคณะสื่อสารมวลชน: สาขาวิชาสื่อสารมวลชนยังคงให้ความสำคัญกับการบรรยายเนื้อหาวิชาการเป็นวิธีหลักในการถ่ายทอดความรู้พื้นฐานแก่นักศึกษา โดยข้อมูลสำรวจระบุว่าคณาจารย์ทั้งหมด ใช้การบรรยายทฤษฎีในรายวิชาของตน การบรรยายช่วยให้อาจารย์สามารถส่งต่อความรู้เชิงวิชาการที่ถูกต้องและเป็นระบบแก่นักศึกษาในวงกว้าง อย่างไรก็ตาม อาจารย์ทุกท่านไม่ได้หยุดอยู่ที่การบรรยายเท่านั้น แต่ผสมผสานวิธีการอื่นควบคู่ไปด้วยเพื่อเสริมความเข้าใจของผู้เรียน

หนึ่งในวิธีที่ใช้ควบคู่กันคือ **การยกกรณีตัวอย่างและการอภิปราย** (ใช้โดยอาจารย์ 13 คน) เพื่อเชื่อมโยงทฤษฎีกับสถานการณ์จริงในวงการสื่อสารมวลชน เช่น หลังอธิบายทฤษฎีการสื่อสารมวลชน อาจารย์อาจนำเหตุการณ์ข่าวสารปัจจุบันมาเป็นกรณีศึกษาให้นักศึกษาวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดที่เรียน ช่วยให้นักศึกษามองเห็นภาพการประยุกต์ใช้องค์ความรู้และกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนมุมมองในชั้นเรียน

การสาธิตและการฝึกทักษะปฏิบัติ เป็นอีกวิธีสำคัญที่คณาจารย์ 9 ท่าน รายงานว่าใช้ในการสอนด้านความรู้ ตัวอย่างเช่น ในวิชาภาพถ่ายและกราฟิก อาจารย์อาจสาธิตการใช้กล้องหรือซอฟต์แวร์ให้ดูจริง จากนั้นให้นักศึกษาลองปฏิบัติตาม ในวิชาการผลิตข่าว อาจให้ผู้เรียนลองฝึกเขียนข่าวหรือจัดรายการวิทยุภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ การสาธิตช่วยเปลี่ยนความรู้เชิงทฤษฎีให้เป็นทักษะการปฏิบัติ และนักศึกษาจะเข้าใจขั้นตอนหรือเทคนิคต่าง ๆ ได้ดีขึ้นเมื่อได้ลงมือทำเอง ซึ่งสำคัญมากในสายวิชาชีพสื่อสารมวลชน

นอกจากนี้ มีการใช้ **การเรียนรู้โดยใช้โครงงานหรือปัญหาเป็นฐาน (Project/Problem-Based Learning)** โดยมีอาจารย์ จำนวน 8 ท่าน ใช้วิธีนี้เปิดโอกาสให้นักศึกษาค้นคว้าหรือแก้ไขปัญหาด้วยตนเองในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับบทเรียน เช่น มอบหมายให้ทำโครงการจัดทำวารสาร นักศึกษาก็จะต้องนำความรู้ทั้งด้านการเขียนข่าว ถ่ายภาพ ออกแบบ มาประยุกต์ใช้จริงตลอดกระบวนการทำโครงการ ซึ่งผลลัพธ์คือนักศึกษาจะซึมซับความรู้ไปพร้อมกับการลงมือทำและได้ผลงานจับต้องได้ นอกจากนี้ยังพบการ **เชิญผู้มีประสบการณ์วิชาชีพมา**

บรรยายหรือแบ่งปัน (จำนวน 7 ท่านใช้วิธีนี้) เพื่อเติมเต็มความรู้ให้ทันสมัยและตรงกับการปฏิบัติงานจริงในอุตสาหกรรมสื่อfile-j เช่น เชิญนักข่าวชื่อดังมาเล่าประสบการณ์การทำข่าว investigative ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้ผู้เรียนในแง่มุมที่ตำราอาจไม่มี

ข้อสังเกต: ในยุคข้อมูลข่าวสาร การเสริมการสอนด้วยสื่อดิจิทัล เช่น วิดีโอการสอนออนไลน์ แพลตฟอร์ม e-learning หรือ simulation software เป็นอีกทางที่คณะต่าง ๆ สามารถนำมาใช้ควบคู่การบรรยาย เพื่อช่วยให้นักศึกษาทำความเข้าใจเนื้อหาที่ยากได้ง่ายขึ้นและเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา

3.3 การสอนเพื่อพัฒนาด้านทักษะทางปัญญา

ตัวอย่างในคณะสื่อสารมวลชน: จากผลสำรวจ พบว่า **การวิเคราะห์กรณีตัวอย่าง (case study)** ยังคงเป็นเครื่องมือหลักที่อาจารย์ใช้ในการเสริมสร้างทักษะทางปัญญาให้นักศึกษา โดยมีอาจารย์ถึง 14 คนที่ใช้กรณีศึกษาในการสอนเพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน ตัวอย่างเช่น ในกระบวนการวิชาที่เกี่ยวข้องกับการโฆษณา อาจารย์อาจให้นักศึกษาวิเคราะห์แคมเปญโฆษณาจริงที่ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว เพื่อให้ผู้เรียนฝึกคิดวิเคราะห์ว่าอะไรคือปัจจัยที่ทำให้ผลลัพธ์ต่างกัน หรือในกระบวนการวิชาด้านวารสารศาสตร์ กำหนดให้วิเคราะห์เนื้อหาข่าวจากสำนักต่าง ๆ เพื่อเปรียบเทียบมุมมองและความลำเอียง (bias) เป็นต้น การวิเคราะห์กรณีตัวอย่างเหล่านี้บังคับให้นักศึกษาต้องใช้ทักษะทางปัญญาหลายด้านทั้งการค้นหาข้อเท็จจริง การประเมินข้อมูล และการสังเคราะห์ข้อสรุป

นอกเหนือจากกรณีศึกษาแล้ว **การสอนแบบใช้โครงงาน/ปัญหาเป็นฐาน (PBL)** ก็ถูกนำมาใช้อย่างเด่นชัดเช่นกันในการพัฒนาทักษะคิด โดยมีอาจารย์ 8 ท่าน ที่เลือกใช้วิธีนี้ ตัวอย่างเช่น กระบวนการวิชาที่เกี่ยวข้องกับวิจัยสื่อสารมวลชน อาจารย์มอบหมายโครงงานวิจัยย่อยให้แต่ละกลุ่มนักศึกษาต้องวางแผนและดำเนินการวิจัยด้วยตนเองในหัวข้อที่สนใจ วิธีนี้นักศึกษาต้องคิดตั้งแต่การตั้งคำถามวิจัย ออกแบบวิธีการ เก็บข้อมูล วิเคราะห์ และสรุปผล จึงได้ฝึกการคิดอย่างเป็นระบบและแก้ปัญหาจริงจังทุกขั้นตอน หรือในกระบวนการวิชาด้านภาพยนตร์ ให้โจทย์ปัญหาว่า “ทำอย่างไรให้หนังสั้นได้รับความสนใจจากผู้ชมวัยรุ่น” ซึ่งนักศึกษาต้องระดมความคิดสร้างสรรค์ค้นคว้า insight ของผู้ชม และนำมาผลิตหนังสั้นแก้โจทย์ นับเป็นการฝึกแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ในสถานการณ์เปิด

การจำลองสถานการณ์ ยังคงมีบทบาทในด้านทักษะทางปัญญา แม้จะมีอาจารย์ใช้เพียง 3 คนตามข้อมูล แต่ก็ยังเป็นวิธีที่นิยมในการฝึกให้นักศึกษาคิดและตัดสินใจภายใต้เงื่อนไขที่ออกแบบไว้ เช่น จำลองสถานการณ์วิกฤตประชาสัมพันธ์ให้นักศึกษาฝึกเป็นทีม PR ที่ต้องวางแผนรับมือข่าวเสียหายขององค์กรภายในเวลาจำกัด ผู้เรียนจะได้ฝึกคิดวิเคราะห์และตัดสินใจในภาวะกดดัน คล้ายกับการทำงานจริง

นอกจากนี้ยังพบ การสอนแบบสาธิตการฝึกปฏิบัติ และ จัดกิจกรรมฝึกอบรมเสริม ตัวอย่างเช่น การสาธิตการใช้เครื่องมือตัดต่อวิดีโอขั้นสูง จากนั้นให้นักศึกษาฝึกทำตามแล้วประยุกต์สร้างผลงานของตนเอง การจัดกิจกรรมอบรมเสริมอาจเป็นการเชิญผู้เชี่ยวชาญมาจัดเวิร์กช็อปสั้น ๆ ให้นักศึกษา เช่น อบรมการคิดเชิงออกแบบ (design thinking) ซึ่งจะช่วยเปิดมุมมองและฝึกวิธีคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหา นับเป็นการเติมทักษะทางปัญญาในเชิงลึก

ข้อสังเกต: เพื่อสนับสนุนการสอนด้านทักษะคิดอย่างเต็มที่ ควรส่งเสริมให้มีแหล่งข้อมูลความรู้ที่เข้าถึงง่าย เช่น ห้องสมุดออนไลน์ ฐานข้อมูลวิชาการ ที่นักศึกษาจะใช้ค้นคว้าและตรวจสอบข้อเท็จจริงในการทำโจทย์หรือโครงการ นอกจากนี้ การให้ข้อเสนอแนะอย่างละเอียดต่อแนวคิด/ผลงานของนักศึกษา (เช่น วิจารณ์ชิ้นงานที่นักศึกษาทำ) จะช่วยให้นักศึกษาพัฒนาการคิดของตนอย่างต่อเนื่อง

3.4 การสอนเพื่อพัฒนาด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ

ตัวอย่างในคณะสื่อสารมวลชน: วิธีการสอนที่คณาจารย์ใช้ในการส่งเสริมทักษะทางสังคมและความรับผิดชอบมีความหลากหลาย โดยจากข้อมูล อาจารย์ส่วนใหญ่ (12 ท่าน) นิยมมอบหมาย **งานรายบุคคล (individual assignment)** ให้แก่นักศึกษาเพื่อฝึกความรับผิดชอบส่วนตัวและการทำงานอย่างมีวินัย ผ่านการมอบหมายงานรายบุคคลในบริบทสื่อสารมวลชน เช่น การมอบหมายให้เขียนบทความข่าว การทำรายงานวิเคราะห์สื่อ ฯลฯ ผู้เรียนต้องรับผิดชอบบริหารเวลาและคุณภาพงานของตน ซึ่งสะท้อนความรับผิดชอบส่วนบุคคลอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม การมอบหมายงานกลุ่ม (group assignment) ก็ถูกใช้ควบคู่กัน เพื่อฝึกการทำงานเป็นทีมแก่นักศึกษา โดยมีอาจารย์ 7 ท่าน ที่ระบุการใช้งานกลุ่มในการเรียนการสอน ตัวอย่างเช่น ให้นักศึกษาลิขิตสารคดีสั้น 1 ชิ้น ซึ่งแต่ละคนต้องแบ่งหน้าที่กัน (ผู้กำกับ คนเขียนบท คนถ่ายทำ ฯลฯ) แล้วร่วมมือกันสร้างสรรค์ผลงาน การทำงานกลุ่มเช่นนี้ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกทั้งการสื่อสารระหว่างกัน การแก้ปัญหาในทีม และการรับผิดชอบต่องานส่วนของตนเพื่อให้ทีมประสบความสำเร็จ

นอกจากนี้ พบว่ามีการใช้วิธี สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ทั้งออนไลน์และออนไลน์ เช่น จัดให้มีการตั้งกลุ่มอภิปรายออนไลน์นอกเวลาคลาสหรือจัดทำกิจกรรมในชั้นเรียนที่ทุกคนต้องมีส่วนร่วมสื่อสารกัน และใช้วิธีการเสวนา/อภิปรายประเด็นในชั้นเรียน ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์สังคมหรือกรณีศึกษา เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน วิธีเหล่านี้ส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดเห็น ฝึกการฟังอย่างตั้งใจ และเรียนรู้ที่จะเคารพมุมมองที่แตกต่าง ซึ่งเป็นหัวใจของทักษะมนุษยสัมพันธ์

ข้อสังเกต: เพื่อให้บรรลุผลเต็มที่ในการสอนทักษะด้านนี้ อาจารย์ควรกำหนดเกณฑ์ประเมินที่คำนึงถึงทั้งผลงานและกระบวนการทำงานกลุ่ม เช่น มีส่วนคะแนนจากการประเมินเพื่อน (peer evaluation) หรือการสะท้อนตนเองของนักศึกษาเกี่ยวกับบทบาทและความร่วมมือในทีม วิธีนี้จะกระตุ้นให้นักศึกษาใส่ใจกับการทำงานร่วมกันมากขึ้น ไม่ปล่อยให้คนใดคนหนึ่งแบกรับงานทั้งหมด ซึ่งเป็นปัญหาที่พบได้บ่อยในการมอบหมายงานกลุ่ม

3.5 การสอนเพื่อพัฒนาด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และเทคโนโลยี

ตัวอย่างในคณะสื่อสารมวลชน: นักศึกษาสื่อสารมวลชนจำเป็นต้องพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีและการสื่อสารให้เท่าทันโลกดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คณาจารย์จึงได้ใช้วิธีการสอนหลายอย่างเพื่อฝึกทักษะด้านนี้ ที่โดดเด่นคือ การให้นักศึกษานำเสนองานโดยใช้เทคโนโลยี เช่น การทำพรีเซนเทชันด้วยสไลด์มัลติมีเดีย การนำเสนองานผ่าน Google Classroom ตัวอย่างเช่น การมอบหมายให้ออกแบบสไลด์และนำเสนอแผนการสื่อสารการตลาดต่อชั้นเรียน โดยมอบหมายให้นำส่งชิ้นงานและนำเสนอทาง Google Classroom การฝึกเช่นนี้ช่วยให้นักศึกษาค้นเคยกับการใช้เครื่องมือ IT เพื่อการสื่อสารข้อมูล และได้รับการประเมินทั้งด้านความชัดเจนของสารและความสามารถในการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม

อีกวิธีคือ การสอนโดยให้ค้นคว้าข้อมูลบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งอาจารย์ 12 ท่าน ระบุว่าใช้ในการมอบหมายงาน เช่น มอบหมายให้ค้นคว้าข้อมูลสถิติผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยและนำมาอภิปรายในชั้น หรือให้นักศึกษาต้องสืบค้นข้อมูลจากเว็บและโซเชียลมีเดียต่าง ๆ ภายในเวลาจำกัดเพื่อเขียนเป็นข่าว วิธีนี้บังคับให้นักศึกษาฝึกใช้เครื่องมือค้นหาและแหล่งข้อมูลออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพ และยังสอดแทรกการฝึกคิดวิเคราะห์ในการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่พบทางอินเทอร์เน็ตอีกด้วย

นอกเหนือจากวิธีการข้างต้น พบว่าการนำข้อมูลเชิงตัวเลข/สถิติ มาใช้ในการสอนโดยใช้ข้อมูลสถิติและผลลัพธ์เชิงตัวเลขประกอบเป็นเนื้อหาในการสอน ตัวอย่างการสอนด้วยข้อมูลตัวเลข เช่น ในการสื่อสารการตลาด อาจารย์ให้นักศึกษาวิเคราะห์ Reach / Impressions / View จากตารางสถิติ หรือวิเคราะห์งบการตลาดเป็นตัวเลข ซึ่งแม้ตัวเลขจะไม่ใช่มุมมองของสาขาด้านการสื่อสาร แต่ก็ยังเป็นทักษะที่สำคัญในโลกการทำงานด้านสื่อในยุคดิจิทัล เช่น การอ่านค่าสถิติเรตติ้ง การวิเคราะห์ข้อมูลผู้ชม ซึ่งเป็นเนื้อหาสำคัญสำหรับการวางแผนการสื่อสาร

ข้อสังเกต: ปัจจุบันมีเครื่องมือและแพลตฟอร์มออนไลน์ใหม่ ๆ เช่น เครื่องมือทำ Data Visualization, ซอฟต์แวร์การวิเคราะห์ Big Data, แพลตฟอร์มสื่อสารออนไลน์ เป็นต้น อาจารย์ในทุกคณะควรได้รับการอบรมหรือส่งเสริมให้ทดลองใช้เครื่องมือเหล่านี้ในการสอน เพื่อให้นักศึกษาได้ฝึกกับเทคโนโลยีที่ทันสมัย และควรเน้นย้ำ

เรื่องความรู้เท่าทันดิจิทัล เช่น การใช้โซเชียลมีเดียอย่างปลอดภัย การตรวจสอบข่าวปลอม ฯลฯ เพื่อให้นักศึกษานำทักษะ IT ไปใช้สร้างสรรค์และไม่ตกเป็นเหยื่อของด้านลบในโลกออนไลน์

จากผลการสำรวจและรวบรวมองค์ความรู้ด้านทักษะการสอนของคณะสื่อสารมวลชน คณะกรรมการจัดการความรู้ เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาที่มีคุณภาพ จำเป็นต้องมุ่งให้นักศึกษาบรรลุผลการเรียนรู้รอบด้านตามมาตรฐาน TQF ทั้ง 5 ด้าน การบรรลุเป้าหมายดังกล่าวต้องอาศัยทั้งความรู้ความเข้าใจในแนวทางการศึกษาแบบมุ่งผลลัพธ์ (OBE) การออกแบบการสอนที่สอดคล้อง (Constructive Alignment) และการใช้วิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Active Learning) ควบคู่กันไป บทเรียนจากคณะสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยรามคำแหง สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางปฏิบัติที่หลากหลายซึ่งคณาจารย์ได้นำมาประยุกต์ใช้ และสามารถเป็นแรงบันดาลใจให้คณะอื่น ๆ นำไปปรับใช้ตามบริบทของตน โดยท้ายที่สุดแล้ว การยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนตามกรอบ TQF ย่อมหมายถึงการผลิตบัณฑิตที่ไม่เพียงมีความรู้ความเชี่ยวชาญ แต่ยังเปี่ยมด้วยคุณธรรม คิดเป็น แก้ปัญหาได้ ทำงานกับผู้อื่นได้ และเท่าทันเทคโนโลยีซึ่งพร้อมจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป